

A Comparative Study of Resistance Poetry by Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour and Its Reflection in Resistance Posters from Lebanon and Iran

Nastaran Roodini ^{*1}, Ali Akbar Mollaie ²

^{*1} (Corresponding author) Department of Arabic Language and Literature, Vali Asr University (AJ) Rafsanjan, Rafsanjan, Iran, nastaran.roodini@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Vali Asr University (AJ) Rafsanjan, Rafsanjan, Iran, a.mollaie@vru.ac.ir

Article Info

Research Article

Issue 56

Volume 21

Page 226 to 243

Submission Date: 2022/08/31

Review Date: 2022/10/29

Acceptance Date: 2023/01/04

Publication Date: 2024/12/21

Keywords

Resistance literature,
comparative literature,
Nizar Qabbani,
Qaisar Aminpour.

Cite this article

Roodini, N. and Mollaie, A. A. (2024). A Comparative Study of Resistance Poetry by Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour and Its Reflection in Resistance Posters from Lebanon and Iran. *Islamic Art Studies*, 21(56), 226-243.

[dori.net/dor/20.1001.1.](https://doi.org/10.22034/IAS.2023.374972.2108)

***** ***/

[dx.doi.org/10.22034/IAS.2023.374972.2108](https://doi.org/10.22034/IAS.2023.374972.2108)

ABSTRACT

Nizar Qabbani is considered one of the pillars of resistance poetry in contemporary Arabic literature, while Qaisar Aminpour is regarded as one of the most committed poets in the realm of revolutionary literature and the Sacred Defense in Iran. The continuation of this style can also be observed in resistance posters from Lebanon and Iran. This article aims to structurally and thematically analyze the resistance poetry of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour, exploring the dimensions of resistance in their works within the context of contemporary Arabic and Iranian literature. The research method is descriptive-analytical, and library research was used to gather sources. The findings indicate that both poets, despite temporal and spatial distances, have adopted a similar approach to addressing resistance and perseverance in their poetry. Both have utilized simple, unadorned language in their resistance poetry, and their imagination and poetic imagery are highly fluid and communicative. In terms of thematic depth, both poets have focused on aspects such as the sanctity of jihad and struggle, attention to myth and symbol, and the expression of war-induced devastation.

Research Objectives:

1. Comparative analysis of the resistance poetry of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour regarding resistance and perseverance.
2. Comparative analysis of the most significant shared themes in the resistance poetry of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour and their reflection in resistance posters from Lebanon and Iran.

Research Questions:

1. What are the differences and similarities in the resistance poetry of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour regarding resistance and perseverance?
2. What are the common poetic themes in the resistance poetry of Nizar Qabbani, Qaisar Aminpour, and the resistance posters of Lebanon and Iran?

Introduction

Exploring and analyzing the various dimensions of Iran's Sacred Defense and comparing it with other nations' resistance literature, using the expressive language of art (especially literature), is an undeniable necessity. Unfortunately, this has not received the serious attention it deserves from artists and writers. Works created by resistance poets and writers (both during and after the war, including Palestinian resistance literature) are substantial, but there is much debate about their effectiveness in clarifying events, dispelling doubts, narrating and recording epics, and visually capturing these remarkable historical events.

Given the importance of resistance literature studies, particularly comparative analyses between different nations' resistance literatures (which have been less explored), this research aims to analyze structural and thematic features of resistance poetry by two prominent contemporary poets in Persian and Arabic literature. It also examines how these themes are reflected in resistance posters from Lebanon and Iran. Posters in the contemporary era play a significant role in expressing resistance and resilience concepts. Analyzing these themes in resistance posters from Lebanon and Iran can reveal several points about the role of posters in cultural life. The questions posed in this study are divided into two parts: the first compares the position of resistance in the poems of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour, and the second explores how resistance themes are presented in contemporary resistance posters in Iran and Lebanon.

Previous research indicates that no independent work has been written on this topic. However, articles have analyzed the poetry of Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour. A study by Shahriari-Nasab and Dehghan (2017) found that these two poets share common themes such as love, nature, freedom, resistance literature, war, awaiting a savior, childhood memories, homeland, and the use of Quranic stories and religious figures in their poetry.

Conclusion

Nizar Qabbani and Qaisar Aminpour are committed poets in their resistance poetry, but their commitment boundaries differ. Qabbani often speaks of the pain and sorrow of Palestine and Beirut, with less ideological concern in his poems. Aminpour, however, consistently incorporates ideological elements into his resistance poetry. Although Qabbani's resistance poetry has more thematic variety, Aminpour also writes in multiple classical and modern forms. Both poets use simple language and draw elements from ongoing resistance events, hopes, and sufferings in their poetry. The most common poetic themes in their resistance works include calls to struggle, the glorification of

struggle, revisiting Arab and Islamic myths, opposition to the status quo, and expressions of sorrow over the destruction of their homelands during war. These themes are also observable in resistance posters from Lebanon and Iran.

References

- Akhir, Hani. (2006). *Nizar Qabbani (Poems That Made My Glory and Poems Subjected to Censor's Scissors)*. Damascus: Dar Raslan for Printing, Publishing and Distribution.
- Aminpour, Qaisar. (1984). *Morning Breath*. 2nd ed. Tehran: Hozeh Honari. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (1996). *Sudden Mirrors*. 2nd ed. Tehran: Ofoq. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (1999). *Grammar of Love*. 7th ed. Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (1999). *Selected Poems*. 2nd ed. Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (2006). *All Flowers Are Sunflowers*. 7th ed. Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (2010). *Morning Breath*. 6th ed. Tehran: Soroush. [In Persian]
- Aminpour, Qaisar. (2012). *Grammar of Love*. 12th ed. Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Asvar, Musa. (2002). *From Rain Song to Red Rose Psalms*. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Azarta, Azarnoush. (2007). *Contemporary Persian-Arabic Dictionary*. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Bagheri, Shohreh; Farzad, Abdolhossein. (1997). *Palestine and Contemporary Arabic Poetry*. 2nd ed. Tehran: Cheshmeh. [In Persian]
- Al-Aroud, Ali Ahmad Mohammad. (n.d.). *Nizar Qabbani's Dialectic in Modern Arabic Criticism*. Jordan - Irbid: Dar Al-Kitab Al-Thaqafi.
- Ghasemnia, Mehdi. (2011). *Poet of Pure Moments*. Tehran: Zaban-e Emrooz Publishing. [In Persian]
- Al-Hawari, Salah al-Din. (2003). *Women in Nizar Qabbani's Poetry*. Beirut: Dar al-Bahar - Dar al-Hilal for Printing and Publishing.
- Heydarian Shahri, Ahmad Reza and Tasdighi, Neda. (2011). "Comparative Reading of Resistance Aspects in Contemporary Poetry of Iran and Palestine (Case Study: Moin

- Besiso and Qaisar Aminpour)". *Quarterly Journal of Comparative Literature Criticism*, Razi University of Kermanshah, No. 3. [In Persian]
- Najafi, Abolhassan. (2003). *Fundamentals of Linguistics and Its Application in Persian Language*. 8th ed. Tehran: Niloufar. [In Persian]
- Qabbani, Nizar. (1986). *Complete Basic Collection*. Parts One, Two, Three. Beirut: Nizar Qabbani Publications.
- Qabbani, Nizar. (1989). *Crazy Poems*. 3rd ed. Beirut: Nizar Qabbani Publications.
- Qabbani, Nizar. (1993). *Complete Poetic Works*. Part One. 13th ed. Beirut: Nizar Qabbani Publications.
- Shafiei Kadkani, Mohammad Reza. (1993). *Imagery in Persian Poetry*. 5th ed. Tehran: Agah Publishing. [In Persian]
- Shafiei Kadkani, Mohammad Reza. (2000). *A Mirror for Voices*. 3rd ed. Tehran: Sokhan Publishing. [In Persian]
- Shokri, Ghali. (1987). *Resistance Literature*. Translated by Mohammad Hassan Rouhani. Tehran: No Publishing. [In Persian]
- Soleiman, Khaled. (1997). *Palestine and Contemporary Arabic Poetry*. Tehran: Cheshmeh. [In Persian]
- Al-Taleb, Hayel Mohammad. (2008). *Reading Poetic Text: Language and Formation*. *Applied Linguistic Study*. Damascus: Dar Al-Yanabi.
- Yousefi, Gholamhossein; Bakkar, Youssef Hussein. (1977). *My Story and Poetry*. Tehran: Toos. [In Persian]
- Zamanian, Sadreddin. (1988). *Persian Grammar*. Tehran: Alavi Publishing. [In Persian]

بررسی تطبیقی اشعار پایداری نزار قبانی و قیصر امین‌پور و انعکاس آن در پوسترهای مقاومت لبنان و ایران

نسترن رودینی^۱ ID، علی‌اکبر ملایی^۲ ID

^۱ (نویسنده مسئول) گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان، رفسنجان، ایران، nastaran.roodini@gmail.com

^۲ استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان، رفسنجان، ایران، a.mollaie@vru.ac.ir

چکیده

نزار قبانی را از ارکان شعر مقاومت در ادبیات معاصر عرب و قیصر امین‌پور را از متعهدترین شاعران حوزه ادبیات انقلاب و دفاع مقدس ایران قلمداد می‌کنند. امتداد این سبک را می‌توان در پوسترهای مربوط به مقاومت لبنان و ایران نیز مشاهده کرد. این مقاله با عنوان بررسی ساختاری و مضمونی اشعار پایداری نزار قبانی و قیصر امین‌پور قصد دارد تا به تشریح ابعاد مقاومت در اشعار این دو شاعر صاحب‌نام در عرصه ادبیات معاصر عرب و ایران بپردازد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است و در گردآوری منابع از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که هر دو شاعر، علی‌رغم فاصله زمانی و مکانی، رویکردی تقریباً مشابه در پرداختن به مسئله مقاومت و پایداری در اشعار خویش داشته‌اند. هر دوی آنان از زبانی ساده و بی‌پیرایه در اشعار پایداری خود سود جسته و تخیل و تصاویر شاعرانه آن‌ها بسیار سیال و دارای بار ارتباطی بالایی است. در بُعد مضمونی نیز هر دو شاعر به مواردی چون تقدس جهاد و مبارزه، توجه به اسطوره و نماد، بیان ویرانی‌های حاصل از جنگ و... توجه داشته‌اند.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی تطبیقی اشعار پایداری نزار قبانی و قیصر امین‌پور در مسئله مقاومت و پایداری.
۲. بررسی تطبیقی مهم‌ترین مضامین مشترک در اشعار مقاومت نزار قبانی و قیصر امین‌پور و انعکاس آن در پوسترهای مقاومت لبنان و ایران.

سؤالات پژوهش:

۱. تفاوت‌ها و شباهت‌ها در اشعار پایداری نزار قبانی و قیصر امین‌پور در مسئله مقاومت و پایداری کدام‌اند؟
۲. مضامین مشترک شعری در اشعار مقاومت نزار قبانی، قیصر امین‌پور و پوسترهای مقاومت لبنان و ایران کدام‌اند؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۵۶

دوره ۲۱

صفحه ۲۲۶ الی ۲۴۳

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

کلمات کلیدی

ادبیات مقاومت،
ادبیات تطبیقی،
نزار قبانی،
قیصر امین‌پور.

ارجاع به این مقاله

رودینی، نسترن و ملایی، علی‌اکبر .
(۱۴۰۳). بررسی تطبیقی اشعار پایداری
نزار قبانی و قیصر امین‌پور و انعکاس آن در
پوسترهای مقاومت لبنان و ایران. مطالعات
هنر اسلامی، ۲۱(۵۶)، ۲۲۶-۲۴۳.

dorl.net/dor/20.1001.1.*
***** ** ** */

dx.doi.org/10.22034/IAS
۲۰۲۳.۳۷۴۹۷۲.۲۱۰۸

مقدمه

تأمل و تحقیق در حوزه شعر و ادبیات پایداری و تبیین ابعاد گوناگون دفاع مقدس ملت ایران و مقایسه آن با ادبیات پایداری دیگر ملل، با بهره‌گیری از زبان گویای هنر (به‌خصوص ادبیات)، یکی از ضرورت‌های انکارناپذیری است که متأسفانه تا به امروز آن‌گونه که درخور این رُخداد عظیم تاریخی است، موردتوجه جدی هنرمندان و اصحاب قلم قرار نگرفته است. آثاری که توسط شاعران و نویسندگان پایداری (چه در زمان وقوع حادثه جنگ و چه بعد از آن و چه در حوزه ادبیات مقاومت فلسطین) خلق شده است، حجم کمی نیست، ولی در اینکه این آثار تا چه حد توانسته در ابهام‌زدایی از این وقایع، رفع شبهات، روایت و ثبت حماسه‌ها، و به‌تصویرکشیدن و ماندگاری این رخدادهای شگفت تاریخی موفق باشد، جای بحث و تأمل فراوان دارد. باتوجه به این موضوع و بااهمیت مطالعات ادبیات پایداری و خصوصاً بررسی‌های تطبیقی بین ادبیات پایداری ملل که کم‌تر به آن پرداخته شده است، این تحقیق قصد دارد تا با ذکر نمونه شواهدی شعری از دو شاعر برجسته ادبیات معاصر پایداری ادبیات فارسی و عربی، مهم‌ترین ویژگی‌های ساختاری و مضمونی اشعار پایداری این دو شاعر و انعکاس آن در پوستره‌های مقاومت لبنان و ایران را تحلیل و بررسی نماید.

پوسترها نیز در دوره معاصر نقش مهمی در بیان مفاهیم و مضامین پایداری و مقاومت دارند. بررسی این مضمون در پوستره‌های مقاومت لبنان و ایران می‌تواند نکاتی چند درباره دامنۀ نقش پوسترها در حیات فرهنگی آشکار سازد. سوؤالاتی که در این پژوهش مطرح است در دو بخش قابل بررسی است. سؤال اول تطبیق جایگاه پایداری در اشعار نزار قبانی و قیصر امین‌پور است. سؤال دوم چگونگی طرح موضوع پایداری در پوستره‌های مقاومت دوره معاصر در ایران و لبنان است.

بررسی پیشینه پژوهش حاکی از این است که تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است. با این حال، مقالاتی به بررسی شعر نزار قبانی و قیصر امین‌پور پرداخته‌اند. شهریارنسب و دهقان (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تطبیقی مضامین مشترک اشعار نزار قبانی و قیصر امین‌پور»، آنچه که پس از مطالعه و بررسی در آثار آن‌ها به‌دست آمد این است که این دو شاعر در مضامینی همچون عشق، طبیعت، آزادی، ادبیات پایداری، جنگ، انتظار منجی، یاد دوران کودکی، وطن، بهره‌گیری از داستان‌های قرآنی، ظلم‌ستیزی و همچنین بهره‌گیری از شخصیت‌های دینی در شعر خود مشترک هستند. پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای به رشته تحریر درآمده است.

۱. مروری بر زندگی‌نامه نزار قبانی و قیصر امین‌پور

نزار قبانی بزرگ‌ترین عاشقانه‌سرا و شناخته‌شده‌ترین و پرمخاطب‌ترین شاعر معاصر در جهان عرب هست. او در ۱۹۲۳/۳/۲۱، در دمشق متولد شد. قبانی تحصیلات خود را در شهر دمشق به پایان برد و در سال ۱۹۴۵، در رشته حقوق دانشگاه دمشق فارغ‌التحصیل شد و سپس به استخدام وزارت خارجه سوریه درآمد. نزار در ۲۲ سالگی وارد دنیای

سیاست شد و به‌عنوان وابسته سفارت سوریه در قاهره تعیین شد. از این زمان تا ۱۹۶۶ (که برای همیشه با سیاست خداحافظی کرد) با عناوین مختلف به نمایندگی دولت سوریه در کشورهای انگلستان، فرانسه، اسپانیا، چین و چند کشور دیگر، مشغول به کار بود (یوسفی، بکار، ۱۳۵۶: ۲۱). نزار قبانی با بیش از چهل دفتر شعری از بزرگ‌ترین عاشقانه‌سرایان معاصر عرب به‌شمار می‌رود.

قیصر امین‌پور متولد دوم اردیبهشت ۱۳۳۸ دزفول است. وی تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در گتوند و دزفول به پایان برد؛ سپس به تهران آمد و دکترای خود را در رشته زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۶ اخذ کرد (قاسم‌نیا، ۱۳۹۰: ۹۰). در سال ۱۳۶۷ سردبیر مجله سروش نوجوان شده از همان سال تازمان وفاتش در دانشگاه الزهرا و دانشگاه تهران به تدریس اشتغال داشت. دکتر قیصر امین‌پور در بامداد روز سه‌شنبه هشتم آبان ۱۳۸۶ بر اثر عارضه قلبی در تهران در گذشت (حیدریان، ۱۳۹۰: ۱۰۹-۱۱۰). از آثار وی می‌توان به مجموعه شعر «آینه‌های ناگهان» ۱۳۷۲، «گزینه اشعار» (۱۳۷۸، مروارید) و مجموعه شعر «گل‌ها همه آفتاب‌گردان‌اند» (۱۳۸۰، مروارید)، «دستور زبان عشق» (۱۳۸۶، مروارید) اشاره کرد.

۲. مفهوم ادبیات پایداری

ادبیات پایداری به مجموعه آثاری اطلاق می‌شود که از زشتی‌ها و پلشتی‌های بیداد داخلی یا تجاوزگر بیرونی، در همه حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی؛ با زبانی هنری (ادیبانه) سخن می‌گوید. برخی از این آثار، پیش از رخ‌نمودن فاجعه، برخی در میان جنگ یا پس از گذشت زمان، به نگارش تاریخ آن می‌پردازند (شکری، ۱۳۶۶: ۱۱-۱۰). این نوع ادبیات دارای ویژگی‌های خاصی است که آن را از دیگرگونه‌های ادبی متمایز می‌کند. ازجمله: چهره انسانی عام داشتن، بهره‌گیری از نمادها. ویژگی‌های خاص زبانی، بیانی و ادبی، ترسیم چهره رنج‌کشیده و مظلوم مردم، دعوت به مبارزه همگانی، توصیف و ستایش جان‌باختگان و شهیدان و ویژگی‌های کلی دیگری که ذکر تمامی آن در این مقاله نمی‌گنجد.

۳. بررسی ساختار اشعار پایداری نزار قبانی و قیصر امین‌پور

می‌توان «فرم» یا «ساخت» یا «ساختار» را این‌گونه تعریف کرد: «تمامی اجزا و عناصر نقشمند در آفرینش یک کلیت ادبی، فرم نامیده می‌شوند. با این تعریف، فرم شامل تمامی عناصر و تمهیداتی است که می‌تواند جنبه‌ای ادبی به اثر بخشند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۹: ۱۷). با تعریف یاد شده، عمده منتقدین فرم را در عناصری چون زبان، واژگان، قالب، وزن و تخیل و... مورد بررسی قرار می‌دهند که ملاک کار این مقاله نیز قرار می‌گیرد:

۳.۱. عنصر زبان در اشعار پایداری قبانی و امین‌پور

ابوالحسن نجفی زبان‌شناس معاصر دقیق‌ترین و جامع‌ترین تعریف «زبان» را تعریفی می‌داند که آندره مارتینی ارائه داده است. او می‌گوید: «زبان یکی از وسائل ارتباط میان افراد بشر است که براساس آن تجربه آدمی، در هر جماعتی

به گونه‌ای دیگر، تجزیه می‌شود و به واحدهایی درمی‌آید و دارای محتوایی معنایی و صورتی صوتی به نام «تکواژ» و این صورت نیز بار دیگر به واحدهایی مجزا و متوالی تجزیه می‌شود به نام «واج»، که تعداد آن‌ها در هر زبانی معین است و ماهیت و روابط متقابل آن‌ها هم در هر زبانی با زبان دیگر متفاوت است» (نجفی، ۱۳۸۲: ۳۳).

در زمینه شعر هرگاه سخن از زبان به میان می‌آید، نوع استفاده از کلمات و حضور دیگرگونه اشیا و القای مفاهیم به گونه‌ای خاص و متمایز از زبان معمول از اهمیت بالایی برخوردار است. از این منظر درباره تحلیل عنصر زبان در اشعار مقاومت قبانی و امین‌پور باید گفت زبان شعری قبانی در اشعار مقاومت زبانی است سهل ممتنع. به عبارت دیگر، ویژگی یکسان و مشترک اغلب قریب به اتفاق اشعار مقاومت نزار قبانی، سادگی در زبان و وضوح در تعبیر و تصاویر است و علت این امر آن است که مخاطبین شعر وی را در درجه نخست توده عرب‌زبانان دردمند و ستم‌دیده تشکیل می‌دهند. نزار با استفاده از زبانی ساده و بی‌پیرایه، از ناگفته‌های زندگی مشقت‌بار مردم در زیر بار ظلم حاکمان بیدادگر عرب پرده برمی‌دارد:

یا سائیتی / لا تقلعوا أظافری بحثاً عن الحقیقه / یا سائیتی ما النفع من إفادتی / مادمتُم إن قلتُ أو ما قلتُ سوف تکتبون / مادمتُم منذ حکمتُم بلادی عنی تُفکرون.. (قبانی، ۱۹۸۶: ۱۲۴-۱۲۶).

ای سرورانم! ناخن‌های مرا نکشید تا مرا وادار به گفتن حقیقت کنید! ای سروران! اعتراف من چه سودی دارد/ تا وقتی که چه من بگویم و چه نگویم شما می‌نویسید؟! / تا وقتی که از زمانی که حاکم ما شده‌اید به جای من فکر می‌کنید؟! اشعار امین‌پور نیز تا اندازه زیادی همچون اشعار نزار قبانی از ویژگی سادگی و سهل ممتنع بودن بهره می‌برد. این مسئله یکی از روش‌های ویژه در شعر امروز است. شعر از آنجایی که خصلت برج عاج‌نشینی خود را از دست داده و در نفس اجتماع و زندگی جاری و ساری شده:

این شانه‌های گردگرفته / چه ساده و صبور / وقت وقوع فاجعه می‌لرزند / اینان / هر چند / بشکسته زانوان و کمرهایشان / استاده اند فاتح و نستوه / بی‌هیچ خان‌ومان (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۳۵-۳۶).

علاوه بر ویژگی کلی زبان اشعار، آنچه بیش از هر چیز دیگر در ساخت یک زبان نقش دارد، واژه‌ها هستند. لفظ و ساختار آن قدر اهمیت دارد که عده‌ای از منتقدین آن را از محتوا بارزش‌تر می‌دانند.

واژه را می‌توان همان کلمه ساده و متعارفی دانست که در بیان مفهومی خاص کارکرد دارند. بنابر تعریف علمی «واژه لفظی است که از مجموع چند حرف تشکیل شده و معنی و مفهومی را می‌رساند» (زمانیان، ۱۳۶۷: ۲۵). آنچه در شعر در رابطه با واژگان مورد اهمیت است نوع انتخاب آن است. به طور کلی، واژگانی که در اشعار پایداری نزار قبانی به چشم می‌خورد، واژگانی امروزی، روزآمد و گاه مدرن است و بخش عمده‌ای از این واژگان در معانی اصلی خود به کار رفته‌اند:

تضحکنی الاعلام / الأختام / والممالک / التركيبه / والسلطنات / القش / والکرتون / و شرائع العجیبه (قبانی، ۱۹۹۳: ۳۱۰/۳)

رسانه‌های جمعی مرا به خنده وامی‌دارند/و سرزمین‌های مونتاژ شده و غیرواقعی/و نیز حکومت‌های ساختگی و پوشالی
آن‌ها/ و نوآیین‌های عجیب و غریبشان.

در اشعار امین‌پور نیز گرچه به‌ندرت با واژگانی آرکائیک مواجه هستیم و سادگی و بی‌پیرایگی واژگان ویژگی برجسته
اشعار پایداری اوست، اما گاهی شاعر از کاربرد واژگان و حروف اضافه به شکل آرکائیک آن ابایی ندارد:

باری/ این حرفه‌ای داغ دلم را / دیوار هم‌توان شنیدن نداشته است / آیا تو را توان شنیدن هست؟ / دیوار /! دیوار سرد
سنگی سیار /! آیا رواست مرده بمانی / در بند آنکه زنده بمانی؟ (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۳۶).

علاوه‌بر آن قبانی و امین‌پور را باید از شاعرانی چیره‌دست به شمار آورد که بادقت و ژرف‌نگری بر ویژگی‌های کاربرد واژه
گانی کلمات در فرایند به‌کارگیری آن‌ها آشنایند و از زواید و حشوهای مُخل در شعر، استفاده نمی‌کنند:

و يُطَلُّ الْفِدَاءُ شَمْسًا عَلَيْنَا / مَا عَسَانَا نَكُون لَوْلَا الْفِدَاءُ / مِنْ جِرَاحِ الْمُنَاضِلِينَ وَلِدُنَا / وَ مِنْ الْجُرْحِ تُوَلَّدُ الْكِبْرِيَاءُ» (قبانی،
۱۹۶۸: ۲/ ۴۱۰).

فدائی همچون خورشیدی بر ما می‌درخشد/ چه‌بسا اگر ایثار نبود ما نیز نبودیم/ ما از زخم‌های مبارزان متولد شدیم/
چرا که بزرگان از زخم‌ها تولد می‌یابند.

۳.۲. قالب و وزن در اشعار پایداری قبانی و امین‌پور

مهم‌ترین و بارزترین ویژگی اشعار پایداری نزار قبانی از نظر «قالب» این است که او شاعری است که در قالب «شعر
حر» شعر می‌سراید. گرچه اشعار کلاسیک و موزون هم در کارنامه شعری او یافت می‌شود؛ اما استفاده از این قالب
عمدتاً در سال‌های ابتدایی شعر سرودنش بوده و عمده اشعارش را در دوره اوج شاعری‌اش در قالب شعر حر سروده
است.

فراخی و فضای گسترده‌ای که این قالب برای شعر فراهم می‌آورد دست او را در مضمون‌پردازی نیز بسیار باز گذاشته
است، تا آنجا که شاعر، مضامین پایداری متفاوتی را در اشعار خویش فارغ از محدودیت‌های قالب کلاسیک قصیده یا
غزل بیان می‌دارد. اما عمده اشعارش هرچند به‌صورت تناوب به وزن و قافیه وفادار است:

حرب حزیران انتھت ... / فکل حرب بعدھا، ونحن طیبون ... / أخبارنا جیدة / وحالنا - والحمدلله - علی أحسن ما یکون
... / وصوت فیروز / من الفردوس یأتی / «نحن راجعون» (قبانی، ۱۹۹۳: ۱۱۴/۳).

جنگ حزیران پایان‌یافته است/ و همه جنگ‌های بعد از آن و ما حالمان خوب است/ خبرهای خوبی از ما شنیده می‌شود
و روزگار ما در بهترین وجه ممکن است/ و صدای فیروز / از بهشت می‌آید که ما برخواییم گشت.

اشعار پایداری قیصر امین‌پور نیز در قالب‌های گوناگونی چون دوبیتی، چهارپاره، غزل و شعر سپید سروده شده است و این تنوع قالب بر اساس تنوع موضوعات و محتوا و مقتضای اشعار، آلبومی زیبا از اشعار پایداری فارسی را فراوی مخاطبان قرار می‌دهد. نمونه‌ها (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۱۲۶).

شهیدان را به نوری ناب شویم درون چشمه مهتاب شویم

شهیدان همچو آب چشمه پاک‌اند شگفتا آب را با آب شویم!!

و:

شهیدی که در خاک می‌خفت/چنین در دلش گفت: / «اگر فتح این است که دشمن شکست/ چرا همچنان دشمنی هست؟!» (امین‌پور، ۱۳۹۱: ۱۷).

از دیدگاهی دیگر و در رابطه با قافیه اندیشی در اشعار پایداری قبانی و امین‌پور که در قالب شعر سپید سروده شده است، باید گفت هر دو شاعر سعی کرده‌اند در بندهای مختلف، از قافیه‌های متفاوت کارکردهای گوناگون موسیقایی و زبانی و تصویری را ایجاد نمایند، با این تفاوت که قبانی بیش از امین‌پور ملتزم به قافیه است و این التزام به گونه‌ایست که کم‌تر شعری را در میان اشعار مقاومت نزار قبانی می‌توان یافت که شاعر به تناوب از قافیه بهره نبرده باشد:

لا تسکروا بالنصر... / إذا قتلتم خالداً ... فسوف يأتي عمرو / وإن سحقتهم وردة.. / فسوف يبقى العطر (قبانی، ۱۹۸۶: ۱۶۷).

سر مست پیروزی نشوید ... / اگر خالد را کشتید بدانید که عمرو خواهد آمد/ و اگر گل را له کردید/ بدانید عطرش باقی خواهد ماند.

اما در اشعار قیصر امین‌پور اغلب جایی باید انتظار حضور قافیه را داشت که بتواند با حضور آن به غنای هنری و تصویری شعر کمک شود. مثل شعری بنام «طرحی برای صلح» دو کلمه «در» و «بر» از این جهت قافیه شده‌اند که علاوه بر نقش سنتی و موسیقایی خود، بار مفهومی و تصویری خاصی را به شعر افزایند:

شهیدی که بر خاک می‌خفت/سرانگشت در خون خود می‌زد و می‌نوشت/دو سه حرف بر سنگ: / «به امید پیروزی واقعی/نه در جنگ/که بر جنگ!» (امین‌پور، ۱۳۹۱: ۱۸).

۳.۳. تخیل و تصویر در اشعار پایداری قبانی و امین‌پور

شاعران و نویسندگان اهمیت ویژه‌ای برای خیال در شعر قایل‌اند و هر کدام به نوبه خود و برحسب جهان‌بینی مورد قبول خویش تعریفی از خیال ارائه نموده‌اند. در ایجاد تخیل شعری عوامل متعددی دخیل هستند. زبان، موسیقی، عاطفه و تخیل از مهم‌ترین این عناصر هستند. تصویر یا خیال که ناقدان اروپایی آن را «ایماژ» می‌خوانند «مجموعه امکانات

بیان هنری است که در شعر مطرح است و زمینه اصلی آن را تشبیه، استعاره، اسناد مجازی، رمز و گونه‌های مختلف ارائه تصویر ذهنی می‌سازد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۲: ۱۰).

از ویژگی‌های اشعار قبانی در بعد تخیل و تصویر، سیال بودن آن است و اینکه شاعر هیچ حد و مرزی برای تخیل خود نمی‌شناسد. عنصر زمان و مکان در اشعار او همواره در نوسان است و او خط قرمزی برای تشبیهات، استعارات و تشبیهاتش قائل نمی‌شود:

يأتی حزیران و یذهب ... /والفرزدق یغرز السکین فی رثتی جریر/والعالم العربی شطرنج وأحجار مبعثرة/ واوراق تطیر ...
(قبانی، ۱۹۸۶: ۲۳۵/۳).

حزیران می‌آید و می‌رود / و همچنان فرزددق چاقو را در کالبد جریر می‌زند (اعراب یکدیگر را دلیل شکست می‌دانند) / ملت عرب همچون شطرنج و سنگ‌های پراکنده‌ای هستند / و چون برگی در هوا...

از سویی دیگر شاعر سهم عمده‌ای از این تصاویر را به مظاهر طبیعی پیرامون اختصاص داده است.

أنا لبلادی ... لِنَجْمَاتِهَا/ لَغِیْمَاتِهَا ... لِلشَّدَا ... لِلندی/ سَفَحْتُ قَوَاریرَ لونی نُهَوراً/ علی وَطَنی الأخضرِ الْمُفْتَدی ...»
(قبانی، ۱۹۸۹: ۲۶).

برای سرزمینم و ستارگانم/ برای ابرها و عطرها و شب‌نم‌هایم/ کاسه‌های خونم را در نهرها می‌ریزم (فدا می‌شوم) / برای وطن سرسبز که قربانی شده است.

اما به هر صورت او را نمی‌توان شاعری سمبولیک به‌شمار آورد. هانی الخیر یکی از ناقدینی که به بررسی قصائد نزار پرداخته، در مورد زبان شعر او می‌گوید: «او شاعری سمبولیسم و رمزگرا نبوده است. او شعر می‌نویسد تا هم‌وطن عادی، زن خانه‌دار، معلم، دانش‌آموز، دانشجو، رزمنده، راننده آژانس، و رئیس فرهنگستان زبان عربی و... شعرش را بفهمند و درک کنند.» (الخیر، ۲۰۰۶: ۱۲).

به هر روی باید گفت نزار شاعری است بزرگ با ویژگی‌های منحصر به فرد خویش. «او یک پدیده است، و این پدیده، پدیده‌ای مجازی نیست، بلکه پدیده‌ای است حقیقی.» (العرود، بلاالتاریخ: ۶۲).

از سویی دیگر همتای ایرانی او نیز کم‌وبیش ویژگی‌های مشترکی را در این باب با وی دارد. کوشش امین‌پور برای دستیابی به زبانی ساده و پیراسته بر کیفیت استفاده او از صور خیال تأثیر می‌گذارد. وی به‌خوبی امکانات زبان را در تصویرآفرینی می‌شناسد و از قابلیت‌های آن استفاده شایانی می‌کند.

البته باید گفت اشعار پایداری امین‌پور در مجموعه شعر «تنفس صبح» تحت تأثیر تصویرگرایی افراطی دهه شصت است؛ از این‌رو، گاه در شعر او با کلافی از تصاویر درهم‌تنیده روبه‌رو می‌شویم و گاه به‌عکس بیان حماسی - شعاری وی مجالی به حضور ایماژهای شاعرانه نمی‌دهد (امین‌پور، ۱۳۷۵: ۱۵۶-۱۵۵).

کفش‌هایی منتظر در چارچوب در کوله باری مختصر لبریز بی‌صبری است

پشت شیشه می‌تپد پیشانی یک مرد در تب دردی که مثل زندگی جبری است

اما در مجموعه «آینه‌های ناگهان» با کارکرد هنری‌تر صور خیال در اشعار پایداری این مجموعه مواجه هستیم؛ یاماها جنبه اصلی خود را نزد شاعر از دست می‌دهند و هر جا در زنجیره گفتار شاعر ظاهر می‌شوند، زمینه عاطفی - عاطفه فردی و اجتماعی - شعر گسترش می‌دهند. بیان حماسی و برون‌گرای شاعر به گونه‌ای حکایت نفس و تسلیم و رضا و ترنم گلایه‌آمیز و گاه تغزلی دگرگونی می‌یابد و از این رهگذر نوعی نگاه درون‌گرایانه بر فضای شعر، حاکم می‌شود (امین‌پور، ۱۳۷۵: ۱۰۳-۱۰۲).

سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم؛ ولی دل به پاییز نسپردیم

چو گلدان خالی لب پنجره پر از خاطرات ترک‌خورده‌ایم

اگر داغ دل بود، ما دیده‌ایم اگر خون دل بود، ما خورده‌ایم

اگر دشمنان، گردنیم اگر خنجر دوستان گردیم!

در اشعار پایداری مجموعه «دستور زبان عشق» صور خیال با بسامدی اندک، اما پرتأثیرتر در زنجیره کلام آشکار می‌شوند؛ بار عاطفی شعر را افزایش می‌دهند و پیام شاعر را به صورتی ساده اما تأثیرگذار به خواننده القا می‌کنند: اما چرا/آهنگ شعرهایت/و رنگشان تلخ است؟/وقتی که بره‌ای/آرام و سربه‌زیر/با پای خود به مسلخ تقدیر ناگزیر/نزدیک می‌شود/زنگوله‌اش چه آهنگی دارد؟! (امین‌پور، ۱۳۸۷: ۲۳).

به‌اختصار می‌توان گفت که امین‌پور از تصویرگرایی افراطی در نخستین آثارش به استفاده بهنجار و هنری از تصویر در آثار متأخرش می‌رسد، چنانچه در این دسته از سروده‌هایش دیگر از ابیاتی که کلافی از تصاویر را در خوشه‌های درهم‌تنیده خیال عرضه می‌کنند، نشانی نیست؛ بیتی از این دست از مجموعه تنفس صبح (امین‌پور، ۱۳۶۳: ۱۱۰).

موسی تبار مرد شبان شولا در گرگ‌ومیش آتش و دود آمد

۴. مهم‌ترین مضامین اشعار پایداری قبانی و امین‌پور و انعکاس آن در پوستره‌های مقاومت لبنان و ایران

از حیث مضمون اشعار پایداری این دو شاعر در موارد مشابه و نزدیک به هم سیر می‌کنند که در ادامه به برخی از مهم‌ترین موارد آن اشاره می‌شود.

الف: مخالفت و ستیز

در بطن مفهوم ادب پایداری، نوعی اعتراض نهفته است. شاعر مقاومت پیش از هر اقدامی در مقام نفی است و به چیزی «نه» می‌گوید. این «نفی»، «نه» و «اعتراض» می‌تواند متعلق‌های گوناگونی بپذیرد و براساس این متعلق‌ها می‌توان

برای مفهوم ادب و هنر پایداری سطوح مختلفی را ترسیم نمود. عمدهٔ اعتراض و ستیز موجود در اشعار قبانی در رابطه با استبداد و اشغال وطن عربی است و بیشتر مخالفت‌ها و نقدهای امین پور در رابطه با بی‌عدالتی‌ها، کج‌روی‌ها و آلودگی‌هاست. تصویر زیر به نوعی به مخالفت و ستیز در جریان مقاومت لبنان اشاره دارد.

تصویر ۱. پوستر مقاومت لبنان، هنرمند: نامشخص

قبانی در بسیاری از اشعار پایداری خود به بیان مخالفت و ستیز با آنچه که بر ملت عرب و وطنش می‌گذرد می‌پردازد: لیس هذا وطنی الكبير ... / لا/ لیس هذا الوطن المحكوم من عشرين مجنوناً/ و من عشرين سلطاناً/ و من عشرين قرصاناً/ و من عشرين سجاناً/ یسمى وطنی الكبير/ لیس هذا وطنی الكبير » (الطالب، ۲۰۰۸: ۱۹۵).

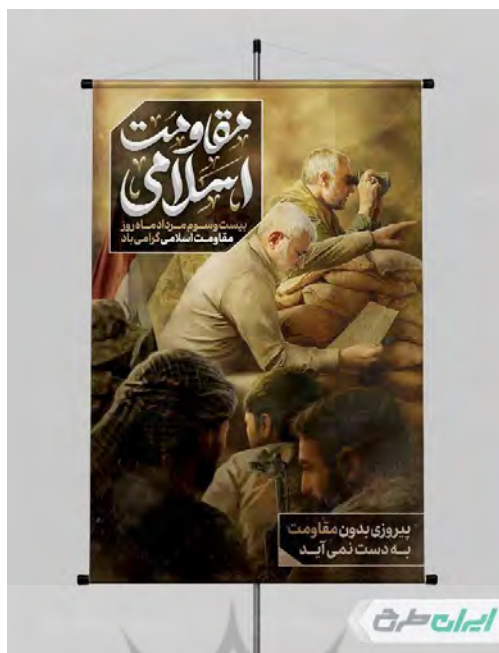
نه این وطن بزرگ من نیست/ نه ... / این وطن محکوم شکل یافته از بیست دیوانه/ بیست حاکم/ بیست دزد/ بیست زندانی/ اینها وطن نام ندارد/ این وطن بزرگ من نیست.

امین پور هم در بسیاری از اشعار پایداری خود مخالفت و ستیز خود را رویه‌های ناصحیح، اما مألوف نشان می‌دهد:

ای عقل که واماندهٔ صدها رازی تا چند به چون و چند می‌پردازی

یاران سفر عشق به پایان بردند تو مرد نهی، هنوز در آغازی (امین پور، ۱۳۸۹: ۱۰۵).

تصویر شماره ۲ زیر به اشتیاق به مبارزه در جریان مقاومت ایران اشاره دارد.

تصویر ۲. مقاومت، یگانه فرهادی

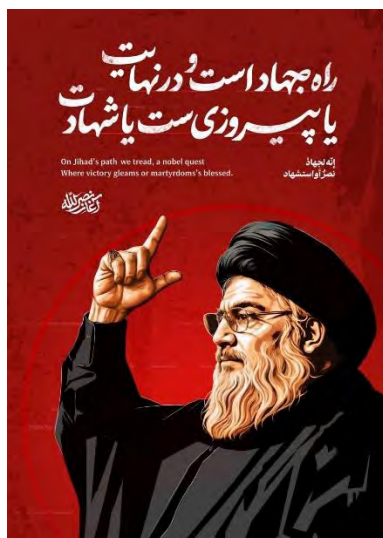
ب: توجه به مفهوم ایثار و شهادت

ازجمله رویکردهایی که در شعر معاصر شاعران عرب و خصوصاً فلسطین به چشم می‌خورد، پرداختن به مقوله شهادت است. چنین رویکردی در اشعار شاعران مقاومت بی‌گمان جهش عظیمی است که بیانگر درک و عظمت فرهنگ شهادت می‌باشد و رجعت به صدر اسلام یعنی بازیافتن هویت اسلامی:

قبانی: «و يُطَلِّدُ الْفِدَاءَ شَمْسًا عَلَيْنَا / مَا عَسَانَا نَكُونُ لَوْلَا الْفِدَاءُ / مِنْ جِرَاحِ الْمُنَاضِلِينَ وَلَدُنَا / وَ مِنْ الْجُرْحِ تُولَدُ الْكِبْرِيَاءُ.» (قبانی، ۱۹۶۸: ۱/۲، ۴۱۰).

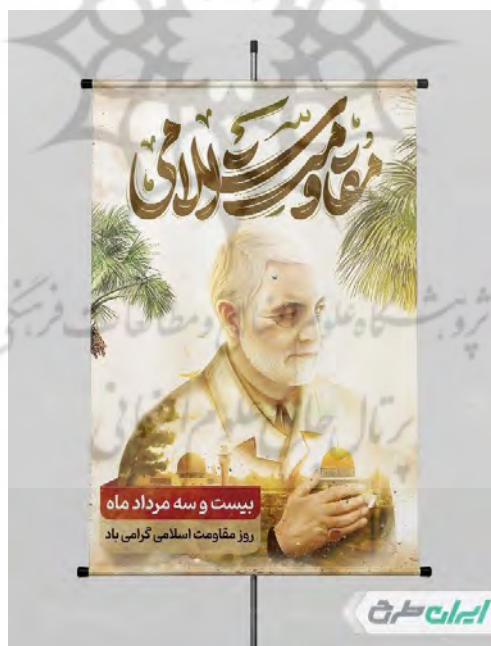
فدائی همچون خورشیدی بر ما می‌درخشد / چه بسا اگر ایثار نبود ما نیز نبودیم / ما از زخم‌های مبارزان متولد شدیم / چرا که بزرگان از زخم‌ها متولد می‌یابند.

تصویر زیر به به مفهوم شهادت و ارزشمندی آن در جریان مقاومت لبنان اشاره دارد.

تصویر ۳. مفهوم شهادت در جریان مقاومت، علیرضا نخعی

امین پور: ز خون عاشقان رنگین شد آفاق درخشان شد رواق تیره گون طاق
شب کافر فرو شد در سیاهی به عقل سرخ سر زد شیخ اشراق (امین پور، ۱۳۸۹: ۱۲۷).

تصویر ۴. شهادت در جریان مقاومت ایران. جواد حصاری

ج: به تصویر کشیدن آوارگی و ویرانی حاصل از جنگ

اشغال سرزمین‌های عربی و مصادرهٔ زمینه‌ای اعراب توسط یهودیان مهاجر و تخریب و یا تحت کنترل قرار گرفتن اماکن مقدس مسلمانان در سرزمین فلسطین قلب و روح هر عربی را جریحه‌دار نموده است و به تبع آن شاهد بازتاب این

قضیه دردناک در آثار هنری و ادبی اعراب نیز هستیم. ماحصل این اتفاقات افزایش آگاهی شاعران عرب از مسئله اعراب و اسرائیل بود که زمینه‌های آن بعد از شکست شرم‌آور اعراب در جنگ ژوئن ۱۹۶۷ شکل گرفته بود. (باقری، فرزاد، ۱۳۷۶: ۲۳۶). تصویر زیر بخشی از ویرانی ناشی از جنگ را ترسیم کرده است.

تصویر ۵. پوستر مقاومت در لبنان، حسین براتی

قربانی در قصیده «یا ست الدنيا یا بیروت» «ای بانوی جهان، ای بیروت» به گونه‌ای با بیروت زیبایش که در آن دوران به علت جنگ‌های داخلی دچار ویرانی شده بود، سخن می‌گوید و به رثایش می‌پردازد که گویی روی سخن او با یک زن است به همراه همه اعضا و جوارح و خصوصیات زنانگی. او در قسمت‌هایی از این قصیده این گونه می‌سراید:

یا سِتَّ الدُّنْيَا یا بیروت ... / مَنْ بَاعَ أَسْوَركَ الْمَشْغُولَةَ بِأَلْيَافُوتٍ ؟ / مَنْ صَادَرَ خَاتَمَكِ السَّحْرَى ؟ / وَ قَصَّ ضَفَائِرَکِ الذَّهَبِيَّةَ ؟ / مَنْ ذَبَحَ الْفَرْحَ النَّائِمَ فِی عَیْنِکِ الْخَضْرَائِیْنَ ؟ .. (اسوار، ۱۳۸۲: ۱۷۲).

ای بانوی جهان ای بیروت/ دست‌بندهای یاقوت‌نشانت را که فروخت؟/ انگشتری جادویت را که در مصادره گرفت؟/ بافه‌های زرینت را که برید؟/ شادی خفته در چشمان سبزت را که قربانی کرد.

اشعار پایداری امین‌پور نیز حکایت درد و رنج انسان‌هایی است که از مصیبت جنگ بازمانده‌اند و سرنوشتشان از سرنوشت دیگران جدا نیست. سرنوشت وطن سرنوشت شاعر است و شاعر درد او را درد خویش می‌داند. از این‌رو، هر زمانی که غم به سراغ وطن می‌آید شاعر نیز با او هم ناله می‌شود و اشک و خشم را درهم می‌آمیزد:

بگذار شعر من هم/ چون خانه‌های خاکی مردم/ خرد و خراب باشد و خون‌آلود/ باید که شعر خاکی و خونین گفت/ باید که شعر خشم بگویم/ شعر فصیح فریاد. (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۳۰).

د: قداست بخشیدن به مبارزه و جهاد در راه آزادی

یکی از کارکردهای ادبیات مقاومت ارائه تصویری مقدس از جریان مبارزه است. در پهنه ادبیات عربی این جریان را عمدتاً با نام انتفاضه می‌شناسند. معرفی جریان انتفاضه مسئله ایست که در دو سه دهه اخیر به شکل جنبشی همه‌گیر در برخی از آثار ادبیات مقاومت با شدت بیشتری جریان گرفته است. انتفاضه را به معنای حرکت اجتماعی ملی و مردمی می‌شناسند (آذرندش، ۱۳۸۶: ۷۰۶). تصویر زیر قداست مبارزه در مقاومت لبنان را ترسیم کرده است.

تصویر ۶. قداست مبارزه در مقاومت لبنان، تقی امین‌زاده

بازتاب مقاومت و انتفاضه در اشعار قبانی عمدتاً در قالب جریان‌ها و گروه‌های مبارزی چون «جنبش فتح» تجلی می‌یابد که شاعر معتقد است اعراب می‌بایست پیش از این‌ها به فکر شکل‌دادن جنبش‌های آزادی‌طلب می‌بودند. نه اکنون که کار از کار گذشته است:

و بعدَ ما قُتِلْنَا / و بعدَ ما صَلَّوْا عَلَيْنَا / و بعدَ ما دُفِنَّا / جَاءَتْ إِلَيْنَا «فَتْحُ» / كَوْرْدَةٌ جَمِيلَةٌ طَالِعَةٌ مِنْ جُرْحٍ ... (قبانی، ۱۹۸۶: ۱۴۰ / ۲).

بعد از آنکه کشته شدیم / بعد از آنکه برایمان فاتحه خواندند / و بعد از آنکه دفنمان کردند / فتح همچون گلی که از زخم‌ها به بار نشسته بود، آمد.

اما مبارزه و جهاد در اشعار قیصر امین‌پور امتحان و ودیعتی است الهی که باید آن را قدر شمرد و بر عهد و پیمان خود در راه مبارزه و جهاد برای خدا با امام خود راستین بود:

مبادا خویشتن را واگذاریم / امام خویش را تنها گذاریم

ز خون هر شهیدی لاله‌ای رست مبادا روی لاله پا گذاریم! (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۱۲۵).

نماد، ابزاری است در دست شاعر هنرمند تا برای جایگزین کردن مفهومی به جای مفهوم دیگر، از آن استفاده کند و هنگامی که لازم است واژه‌ها و قافیه ادبیات مفهومی رازگونه را بیان کنند. درواقع، نماد ابزاری است دارای ارزش‌های فرهنگی که شاعر آن را به خدمت می‌گیرد تا ساخت‌ها و برداشت‌های خود را از طریق آن، بهتر بیان کند (سلیمان، ۱۳۷۶: ۱۷۶-۱۷۷). تصویر زیر نمادی از قداست مبارزه در مقاومت ایران را ترسیم کرده است.

تصویر ۷. دفاع مقدس، غزل عباسی

اسطوره نیز با نماد زمینه مشترک دارد، زیرا کم‌وبیش مجموعه‌ای از نمادهای مرتبط است که از واقعیت حاضر دیدگاهی کلی را تمثیل می‌کند، نمادهای قدیمی در شعر معاصر غالباً به شخصیت‌های اساطیری اختصاص دارد یا به شخصیت‌هایی که باگذشت زمان جنبه اساطیری پیدا کرده‌اند (اسوار، ۱۳۸۱: ۱۰۸ و ۸۹). در این راستا، قبانی و امین‌پور نیز با شناخت و تسلطی که بر ادبیات کلاسیک خود داشته‌اند، دست به انتخاب و استفاده از این نمادها و اسطوره‌ها پرداخته‌اند. با این تفاوت که قبانی در اشعار پایداری خود در اغلب موارد به دیده تمسخر و تردید اسطوره‌های عربی را در اشعار خویش به کار می‌گیرد. برای مثال، در شعر «بلقیس» او ضمن یادآوری بدبختی و ناامنی و احساس ترس و خفقان اعراب در شکست‌های خود از اسرائیل، با زبانی گزنده باورهای اسطوره‌ای و فخر بی‌جا به گذشته‌های بی‌پایه و اساس عرب را به باد انتقاد می‌گیرد و می‌گوید:

أَيْنَ السَّمَوَاتِ؟ وَ الْمُهْلَهْلُ؟ / وَ الْغَطَارِيفُ الْأَوَائِلُ / فَقَبَائِلُ أَكَلَتْ قَبَائِلُ ... / وَ ثَعَالِبٌ قَتَلَتْ ثَعَالِبُ / سَأَقُولُ، يَا قَمَرِي، عَنْ
الْعَرَبِ الْعَجَائِبُ / فَهَلْ الْبَطُولَةُ كَذِبَةٌ عَرَبِيَّةٌ / أَمْ مِثْلُنَا التَّارِيخُ كَاذِبٌ؟» (قبانی، ۱۹۸۲: ۷-۸).

سموأل و مهلهل (پهلوانان و جنگ‌آوران عرب قدیم) کجایند؟ / و جوانمردان گذشته به کجا رفتند؟ اینجا قبیله، قبیله را می‌خورد/ روباه، روباه را می‌کشد/ من عرب‌ها را با گفتن عجائبی از آنان رسوا خواهم کرد / آیا دلاوری نیز دروغی عربی است؟ / یا مثل تاریخ ما سراسر کذب است!!؟

در اشعار پایداری امین‌پور اما کمتر با اسطوره‌ها و نمادهای تاریخی باستانی ایران همچون (رستم، آرش، گیو، و...) مواجه هستیم و شاعر اغلب با اسطوره‌ها و شخصیت‌های دینی اشعار خود را پی می‌گیرد:

راستی آیا کودکان کربلا/ تکلیفشان تنها/ دائماً تکرار مشقِ آب! آب! / مشقِ بابا آب بود؟! (امین‌پور، ۱۳۹۱: ۲۱).

در به‌کارگیری نمادها نیز شاعر سعی می‌کند از نمادهایی که در زبان روزمره و در اندیشهٔ مردم ساری و جاری است استفاده کند. همچون نماد «جغد» که سمبل شومی و ویرانی است (امین‌پور، ۱۳۸۹: ۷۶).

جغد بر ویرانه می‌خواند به انکار تو اما خاک این ویرانه‌ها بوئی از آن گنجینه دارد.

تصویر زیر به نوعی قداست بخشیدن به مقاومت را در پوستره‌های مقاومت لبنان ترسیم کرده است.

تصویر ۸. پوستر مقاومت لبنان، تقی امین‌زاده

نتیجه‌گیری

نزار قبانی و قیصر امین‌پور در اشعار پایداری خود شاعرانی کاملاً متعهد هستند، اما مرز تعهد آنان در اشعارشان متفاوت است. نزار قبانی اغلب از درد و اندوه فلسطین و بیروت می‌گوید و کمتر در اشعارش با دغدغه‌های ایدئولوژیک مواجه هستیم. اما قیصر امین‌پور همواره در اشعار پایداری خود مؤلفه‌های ایدئولوژیک را هم در نظر دارد. با اینکه تنوع مضمونی اشعار پایداری نزار بیشتر است، اما امین‌پور نیز با توجه به مقتضیات مضمون و مخاطب، اشعار پایداری خود را در قالب‌های متعدد کلاسیک و همچنین شعر نو و سپید سروده است. در اشعار سپید که قابلیت بررسی تطبیقی بین

دو شاعر مجال بهتری می‌یابد، شاهد آن هستیم که نزار قبانی بیش از امین‌پور به موسیقی بیرونی شعر و همچنین التزام به قافیه توجه نشان داده است. اما این امر (آوردن قافیه) در اشعار امین‌پور زمانی روی می‌دهد که قافیه کارکرد معنایی خاصی را ایجاد کند. هر دو شاعر در اغلب اشعار پایداری خود از زبانی ساده و بی‌تکلف استفاده کرده و عناصر و شخصیت‌های اشعار مقاومت خود را از بطن اتفاقات و حوادث جاری در عرصه مقاومت و همچنین دردها و امیدها و رنج‌ها و آرزوهایی که با آن زیسته‌اند برمی‌گزینند. مهم‌ترین مضامین مشترک شعری در اشعار مقاومت نزار قبانی و قیصر امین‌پور نیز در این موارد خلاصه می‌شود: دعوت به مبارزه و تقدیس آن، بازخوانی اسطوره‌های عربی و اسلامی در اشعار مقاومت، مخالفت و ستیز با وضعیت موجود، بیان اندوه از ویرانی وطن در جنگ. بررسی‌ها نشان می‌دهد در پوسته‌های پایداری لبنان و ایران نیز کلیه این مضامین قابل مشاهده است.

فهرست منابع و مآخذ:

کتاب‌ها

- اخیر، هانی. (۲۰۰۶ م). نزار قبانی (قصائد صنعت مجدی و قصائد تعرضت لمقص الرقیب)، دمشق: داررسلان للطباعة و النشر و التوزیع.
- آذرتا، آذرنوش. (۱۳۸۶). فرهنگ معاصر فارسی عربی. تهران: نشر نی.
- أسوار، موسی. (۱۳۸۱). از سرود باران تا مزامیر گل سرخ. تهران: سخن.
- امین پور، قیصر. (۱۳۶۳). تنفس صبح. چاپ دوم، تهران. حوزه هنری.
- (۱۳۷۵). آینه‌های ناگهان. چاپ دوم، تهران: افق.
- (۱۳۷۸). دستور زبان عشق. چاپ هفتم، تهران: مروارید.
- (۱۳۷۸). گزینه اشعار. چاپ دوم، تهران: مروارید.
- (۱۳۸۵). گل‌ها همه آفتاب‌گردان‌اند. چاپ هفتم، تهران: مروارید.
- امین پور، قیصر. (۱۳۸۹). تنفس صبح. چاپ ششم، تهران: سروش.
- (۱۳۹۱). دستور زبان عشق. چاپ دوازدهم، تهران: مروارید.
- باقری، شهره؛ فرزاد، عبدالحسین. (۱۳۷۶). فلسطین و شعر معاصر عرب. چاپ دوم، تهران: چشمه.
- زمانیان، صدرالدین. (۱۳۶۷). دستور زبان فارسی. تهران: نشر علوی.
- سلیمان، خالد. (۱۳۷۶). فلسطین و شعر معاصر عرب. تهران: چشمه.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۷۲). صورخیال در شعر فارسی. چاپ پنجم، تهران: نشر آگاه.
- (۱۳۷۹). آینه‌ای برای صداها. چاپ سوم، تهران: نشر سخن.
- شکری، غالی. (۱۳۶۶). ادب مقاومت. ترجمه: محمدحسن روحانی، تهران: نشر نو.
- الطالب، هایل محمد. (۲۰۰۸). قراءة النص الشعری لغة وتشکیلا. دراسة لسانیة تطبیقیة، دمشق: دارالینابیع.
- العرو، علی احمد محمد. (بلا التاریخ). جدلیة نزار قبانی فی النقد العربی الحدیث، اردن - اربد، دارالکتاب الثقافی، بلا الطبع.
- قاسم‌نیا، مهدی. (۱۳۹۰). شاعر لحظه‌های ناب. تهران: نشر زبان امروز.

قبنی، نزار. (۱۹۸۶). مجموعه الساسیة الكاملة. جزء الاول، الثانی، الثالث، بیروت: منشورات نزار قبنی.

----- (۱۹۸۹). اشعار مجنونة، بیروت: منشورات نزار قبنی، ط ۳.

----- (۱۹۹۳). الاعمال الشعریة الكاملة، الجزء الاول، بیروت: منشورات نزار قبنی، ط ۱۳.

نجفی، ابوالحسن. (۱۳۸۲). مبانی زبان‌شناسی و کاربرد آن در زبان فارسی. چاپ هشتم، تهران: نیلوفر.

الهوری، صلاح‌الدین. (۲۰۰۳) المرأة فی الشعر نزار قبنی. بیروت: دارالبحار - دارالهلال للطباعة و النشر.

یوسفی، غلامحسین؛ بکار، یوسف حسین. (۱۳۵۶). داستان من و شعر. تهران: طوس.

مقالات

حیدریان شهری، احمدرضا و تصدیقی، ندا. (۱۳۹۰). «خوانش تطبیقی جلوه‌های پایداری در شعر معاصر ایران و فلسطین (مورد مطالعه: معین به سوسو و قیصر امین‌پور)». فصلنامه نقد و ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی کرمانشاه، سال اول، شماره سوم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی